

Det finns ingen allena rådande psykoanalytisk idé om vad som händer inom ett spädbarn inom de första åren av livet. Tvärtom har motstridiga idéer kring ämnet legat till grund för dispyter som upplevts som så olösliga att nya teoretiska skolor grundats och utvecklats. Man kan säga att de teoretiker som i sitt teoribildande ser barn som alltigenom goda, oskuldsfulla och i grunden lyckliga varelser som främst upplever trygghet, närhet och lekfullhet har fått större genomslag hos allmänheten, medan de teoretiker som förstår barn som förmögna till att uppleva förlust, skäck, hat, sorg och lidande har upplevts som mer magstarka och deras teorier har varit svårare att ta till sig. Gemensamt för alla psykoanalytiska skolor är att spädbarnets subjektiva och interpersonella värld studeras med stor seriositet och uppriktigt meningssökande.

För den ovane kan det psykoanalytiska språkbruket te sig svårbegripligt och otillgängligt. Spädbarn beskrivs för att ta ett exempel ur den kleinianska skolan, som paranoid-schizoida för att senare inta den depressiva positionen – och det vid en lyckad utveckling. Människor eller delar av människor beskrivs kort och gott som objekt, eller i de mer varmt beskrivna texter kanske kärleksobjekt. Psykoanalytiskt språkbruk kan också uppfattas som traditionellt eller för all del daterat – där den primära kärleksobjektet alltid är modern, och det sekundära fadern.

Men jag vill ändå påstå att var man än letar finner man ingen så omsorgsfull utläggning kring människans utsökta förmåga att vara fullständigt irrationell och sammanhängande på samma gång. Hennes själsliv tillåts vara mångbottnat och motstridigt men alltid meningsbärande – även om meningen inte alltid är begriplig ens för henne själv. Centralt inom psykoanalysen är idén om att lidande är en naturlig och ofrånkomlig del av livet. Detta är ingenting vi ska bortse ifrån men förstå och acceptera när vår psykologiska mognad gjort oss redo för det.

När jag själv närmade mig psykoanalytisk teori hade jag mycket hjälp av en betydligt mer teoretiskt bevandrad vän och kliniker, som efter vi tagit oss igenom de mest besynnerliga texter och långsökta tolkningar alltid sa: ja, det kan fungera på det här sättet.

Med det sagt.

Hur förstås amning ur ett barnperspektiv med en psykoanalytisk synvinkel?

Freud har beskrivit spädbarnets upplevelse av den första tiden i livet som en oceanisk tillvaro. I den oceaniska känslan finns inga gränser och inga personer, inte ens ett jag – spädbarnet gör ingen skillnad på sin egen kropp, sina egna förnimmelser och moderns kropp och bröst. Allting upplevs som symbiotiskt sammansmält. Behov uppstår, tillfredsställs och drar sig tillbaka, som ebb och flod.

Men så vid något tillfälle kan barnet plötsligt urskilja sin egen kropp som något som är frångått från omvärlden och från föräldrars famnar. Illusionen om den symbiotiska tillvaron bryts. Barnet upptäcker inte bara sig själv och sin egen åtskilda kropp utan också att mamma är en egen entitet i världen och att bröstet inte ÄR jag, utan ett objekt utanför mig. Men talar vi om objekt så förutsätts en förlust. Objekt finns ju inte i det oceaniska – där finns inte någonting som är avgränsat eller sitt eget.

Individuationsprocessen känns inom barnet. Det får sina första riktiga upplevelser av frustration, av att något eggas och retas. Men när barnet får syn på bröstet är det redan förlorat – det är som att förlusten föregår relationen och det är först i efterhand möjligt att förstå vad som gått förlorat. Mamma är redan utskild. Pappa redan sedan sin egen. Och det är redan försent. Det oceaniska kommer aldrig tillbaka eftersom skillnaden sen aldrig lämnar oss.

Det finns en citat av Freud som ofta återges ”att finna objektet är att återfinna det”.

Citatet i sin helhet – som man faktiskt ser mindre ofta - är:

”Det är inte utan goda skäl som barnets sugande på modersbröstet har blivit förebildligt för varje kärleksförhållande. Att finna objektet är egentligen att återfinna det” (Freud 1905, s 139).

Upplevelsen kommer upprepa sig genom livet – ni vet själva hur det är de gånger man i ibland känt att man hittat hem någonstans, hos någon person eller samling människor. Att man känt det som att de svarar mot en saknad man redan bar på.

Jag vet att det sistnämnda här kan vara svår tankefigur att smälta. Det rör hur brist, förlust och separation är konstitutivt för hur vi formas som människor. En tankefigur som kommer återkomma i vissa variationer i det som följer.

Men då har vi alltså ett spädbarn som just börjat ana att det är något i sig själv, och att omvärlden är något annat. Vad är det då för en omvärld som barnet fötts in i? Läser man den franska psykoanalytikern Jacques Lacan (och han hör till den svårsmälta skaran psykoanalytiker) är barnets möte med världen till sin natur djupt frustrerande. Lacan beskriver barnets oförmåga till att hålla samman den oorganiserade och kaotiska tillvaro den fötts in i. Barn skriker. Deras skrik tolkas åt dem, ofta i frågeform: "är du hungrig?", "vill du komma till mig?", "är du kall?" osv. Vi finner oss i en värld av språk och tolkningar som var där innan oss och som vi gradvis lotsas in i. Men en rest produceras, intoningen är inte perfekt. Om än nödvändig så alltid även påtvingad. Och så barnets subjektiva upplevelse av sig själv med en fragmenterad och ookordinerad kropp som på något oförutsägbart vis hänger samman. Här blir ett mer allmänt vedertaget begrepp viktigt – och det handlar om föräldrarnas hållande funktion.

Begreppet hållande – eller "*holding*" – introducerades av den brittiska analytikern Donald W. Winnicott (t ex 1960) och har med tiden kommit att bli en del av den psykoanalytiska standardvokabulären. Winnicott försökte förstå de tidiga stadierna i utvecklingen av självet, ett själv som är förankrat i sin egen kropp och som upplever sig vara verkligt. Och för Winnicott betecknar begreppet "hållande" den avgörande funktion som modern idealt sett fyller i relationen till det späda barnet. Eftersom barnet från början saknar ett utvecklat och organiserat jag som skulle göra det möjligt för barnet att självt identifiera och därmed på ett levande sätt kunna handskas med sina förnimmelser, behov och driftsmässiga yttringar, så är barnet helt beroende av den moderliga omvårdnaden vars främsta funktion blir att "hålla samman" barnet, såväl fysiskt som psykiskt. Initialt fungerar den "tillräckligt goda modern" som barnets jagstöd: i sin omvårdnad av barnet samlar modern upp barnets spontana och

utspridda förnimmelser och behovsytringar och låter dem på ett smidigt sätt komma till uttryck, finna tillfredsställelse, och därmed bli möjliga att upplevas och kännas. I denna process kommer barnet undan för undan lära sig att identifiera sitt eget inre själsliv och så småningom utveckla en förmåga att "hålla sig själv" på ett tryggt och levande sätt.

Här spelar naturligtvis bröstet en stor roll i egenskap av trygghet och närhet, i egenskap av näring och i egenskap av en samlade punkt i barnets oorganiserade värld. Winnicott talar också om att på samma sätt som barnet behöver förknippa sina fysiska upplevelser med ett kärleksfullt förhållande till mamman, behöver det också denna relation med mamman som en ram för sin rädsla. Rädslan grundar sig enligt analytisk teori kort sammanfattat på att när spädbarnet fylls av en impuls av att bita i bröstet och också gör det, sedan blir rädd för att bröstet eller någonting i omvärlden ska bita tillbaka. Världen blir på det viset fort en hotfull plats. Mamman dämpar barnets rädsla genom att finnas kvar som beskyddande förälder. Hon visar att impulser kan komma och gå utan att bestraffas. Hon fortsätter att ge barnet bröstet och ger en ny chans till tillförsikt genom att visa att objektet överlever. Winnicott konstaterar även muntert att mammor har visat sig vara inte alls speciellt lätta att äta upp. Här fyller också bröstet en funktion av att kunna nekas av barnet efter ett inkännande av sina egna behov. Det visar barnet att det som barnet nekar kommer att finnas kvar, kommer insistera på att finnas till hands.

Så – vad är jag sagt hittills. Spädbarnet föds in i en oceanisk symbios men urskiljer sig snart som en egen entitet, liksom den urskiljer andra objekt och symbiosen är bruten. Många barns första kärleksobjekt är – för att använda det analytiska språkbruket – bröstet. I individuationsprocessen finns en sorg över förlusten av bröstet – en känsla av förlust som är med och konstituerar självet. Om den tankebildningen är svår att relatera till kan man kortfattat säga att det är svårt att vara barn och att barns sorg måste tas på allvar. Bröstet ger barnet närhet, trygghet och kärlek men också möjlighet till att uttrycka ilska utan att själv blir skrämmd av de egna impulserna. Bröstet kan också hjälpa barnet att hitta sitt eget nej. Världen som barnet fötts in i är en svårbegriplig plats och det som behöver tillföras är knappast mer frustration, snarare en känsla av att någon håller samman barnet, fysiskt och psykiskt. Winnicott har uttryckt det som att "Det finns inte något sådant som ett spädbarn". Det finns bara ett spädbarn och en vuxen.

När blir då barn självständiga? I linje med Winnicotts tanke om att det inte finns något sådant som ett spädbarn har analytikern Erna Furman skrivit en artikel med namnet *Mothers Have to be There to be Left* – alltså mödrar måste kunna finnas till hands, för att lämnas. I artikeln utforskar hon en typ av prematur förlust. Förlusten måste inte vara konkret och observerbar, utan kan vara av en mer inre och psykologisk natur som till exempel hos ett barn som ger efter för föräldrarnas krav på självständighet innan det själv är moget för det. Furman framhäver att barn avvänjer sig själva när de inte stressas till det. Behovet av att uppnå självständighet är lika primärt och starkt som önskan av att förbli beroende. Separationen upplevs som helt naturlig av de barn som känner sig trygga och vet att föräldern finns där när de behöver regrediera och få påfyllning. Furman omtolkar separationsprocessen och framhäver barnets naturliga rörelse framåt. Därmed utmanar hon en gammal, typisk västerländsk föreställning om att föräldrar aktivt måste iscensätta frustrationer därför att barnen annars föredrar passiva regressiva njutningar. Om man tänker efter är det rätt självklart, för hur ser egentligen den omvända resonemanget ut?

För att du ska bli en människa som vågar ska jag göra dig rädd

För att du ska bli en människa som känner att hon har ska jag ta ifrån dig

I realiteten fungerar det – enligt beskrivning av Nancy McWilliams (2013) – precis tvärtom. Barn projicerar sina reaktioner på de objekt som överger dem och tror att de lämnat dem arga eller sårade. Ett barn kan hantera en traumatisk eller prematur förlust genom att idealisera det förlorade objektet och hänföra alla negativa affekter till sig själv. Denna typiska process genererar en genomgripande känsla av att vara ett dåligt barn, ett barn som drivit iväg en älskad person och att det är nödvändigt att anstränga sig mycket för att ens dålighet inte ska leda till nya förluster i framtiden. Om man efter en smärtsam separation tror att det är ens egen ondska som drivit iväg objektet har man anledning att anstränga sig enormt för att bara känna positiva känslor för människor man älskar.

(För att mot slutet få in lite klassisk psykoanalytisk teori: tidiga analytiker tänkte att människor som under tidig barndom lidit brist fixerades vid det infantila stadium där detta

skedde. Personer som antingen blivit avvanda från bröstet antingen för tidigt eller för abrupt, eller drabbats av någon annan tidig frustration som överskridit deras anpassningsförmåga noterades ofta tyckte om att äta, tröstäta, röka, dricka, tala och kyssas och ägna sig åt andra orala njutningar och de hade en tendens att hämta sina metaforer från hungers eller matens värld. Det är inte utav att lite vem som helst kan känna igen sig i att hemfalla åt sådant beteende när man känner sig lite deppig, tror jag)

Slutligen. Så vad om någonting blir fel med barnet och bröstet? För att till sist återkoppla till Winnicott: ingenting är förstört med det. Amning kan väcka svåra känslor hos den som ammar – kanske väcker barnet minnen till liv om vår egen barndoms önskningar, önskningar som vi aldrig fick tillfredsställda. Kanske väcker barnets uttryck för behov komplicerade känslor i oss sprungna ur vår egen ambivalenta känsla till att vara behövande. Och vi som själva aldrig fått – vad är det vi förväntas ge? Ja, vad ska man då göra med så förmanande och dramatiska idéer? Jag vet inte. Kanske, om man bara inte tar det personligt, men tar det på allvar, så är jag övertygad om att alla människor kan hitta ett sätt att tillmötes gå barns behov på ett bra sätt. Tack för att ni lyssnat.